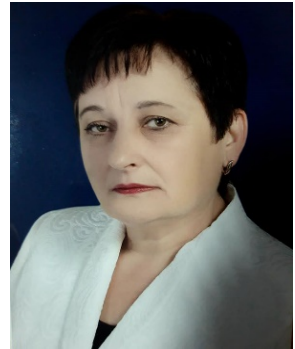

УДК 378.4(477.87):53(092)Ломсадзе
DOI <https://doi.org/10.24144/978-617-8321-50-5.2025.33-48>

Наталія ГУНЬКО,
провідна бібліотекарка
Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»
Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0002-6746-8172
e-mail: sub-phchlit@uzhnu.edu.ua

Оксана ГУЛЯНИЧ,
завідувачка сектора
Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»
Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0002-2342-4338
e-mail: oksana.goulianich@uzhnu.edu.ua

**ПРОФЕСОР ЮРІЙ ЛОМСАДЗЕ – ВИДАТНИЙ
ВЧЕНИЙ ФІЗИК-ТЕОРЕТИК, ФУНДАТОР НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

Анотація. У статті розглянуто життєвий шлях та наукову діяльність Юрія Мелітоновича Ломсадзе – видатного вченого фізика-теоретика, педагога, засновника кафедри теоретичної фізики з перших років заснування Ужгородського університету. З іменем Ю. М. Ломсадзе пов'язаний один із найважливіших періодів розвитку і становлення теоретичної фізики на Закарпатті. Видатний фізик-теоретик, яскравий вчений і педагог, фундатор наукових досліджень

на фізичному факультеті Ужгородського державного університету, він стає засновником кафедри теоретичної фізики та відділу теорії адронів Інституту теоретичної фізики АН УРСР. Упродовж 25 років наукова і педагогічна робота пов'язана з фізичним факультетом Ужгородського університету та відділу теорії адронів Інституту теоретичної фізики АН України, де Юрій Мелітонович реалізував свій неординарний талант організатора науки, вченого і педагога. Його стиль роботи сприяв створенню надзвичайно продуктивної атмосфери в організованих за його участю творчих осередках, науковий престиж яких і зараз є високим. Саме на його лекціях та практичних заняттях, навчальних та наукових семінарах формувалися наукові біографії багатьох ужгородських фізиків.

Науковий доробок вченого складає понад 200 наукових праць в престижних фізичних, математичних, філософських журналах: «Вісник АН Української РСР», «Український математичний журнал», «Український фізичний журнал», «Известия высших учебных заведений. Физика», «Журнал экспериментальной и теоретической физики», «Ядерная физика», «Успехи физических наук», «Доклады АН СССР», «Философские науки», «Вопросы философии», «Nuclear Physics», «JETP» та ін. Ю. М. Ломсадзе – автор першого в історії закарпатської фізики навчального посібника з грифом МВ і ССО СРСР «Теоретико-групповое введение в теорию элементарных частиц». Він був редактором «Наукових записок Ужгородського університету», «Доповідей та повідомлень Ужгородського університету», організатором і першим керівником наукових семінарів. За ініціативою Ю. М. Ломсадзе і його активною участю в Ужгородському університеті з 1958 року регулярно проводилися відомі і популярні Всесоюзні міжвузівські конференції по квантовій теорії поля і теорії елементарних частинок, на яких відбувалося широке обговорення проблем квантової теорії і елементарних частинок з можливістю участі на подібних конференціях молодих фізиків-теоретиків.

Ключові слова: *Юрій Мелітонович Ломсадзе, викладачі Ужгородського університету, фізики-теоретики, професори, наукові дослідження, конференції.*

Фундаторами актуальних напрямків розвитку фізики на Закарпатті стали доктори фізико-математичних наук,

професори В. О. Шкода-Ульянов, І. П. Запісочний, Ю. М. Ломсадзе, Д. В. Чепур, М. В. Братійчук. Про наукові здобутки науковців Ужгородського університету немало написано колегами, учнями. І все ж візьмемо на себе сміливість, скориставшись ювілейною датою, написати декілька сторінок про яскравого, талановитого вченого Юрія Мелітоновича Ломсадзе.

Юрій Мелітонович Ломсадзе – фізик-теоретик, талановитий вчений і педагог, один із фундаторів наукових досліджень на фізичному факультеті Ужгородського державного університету (далі – УжДУ), засновник і перший завідувач кафедри теоретичної фізики університету та відділу теорії адронів Інституту теоретичної фізики АН УРСР (теперішнього відділу теорії елементарних взаємодій Інституту електронної фізики НАН України).

Народився Ю. М. Ломсадзе 14 грудня 1924 року в м. Баку. Після закінчення 8 класів загальноосвітньої школи продовжив навчання у середній спеціальній військово-морській школі, Вищому військово-морському інженерному училищі ім. Ф. Е. Дзержинського. Після закінчення першого курсу училища перевівся на фізико-математичний факультет Азербайджанського державного університету. Відмінника навчання після завершення третього курсу запрошують для продовження освіти на відділення будови речовини фізичного факультету Московського державного університету [9].

Зробити щось значне у теоретичній фізиці у молодому віці вдається не кожному. Тут потрібна величезна ерудиція, багаж глибоких знань, а це приходиться не зразу. Вивчати, досліджувати, експериментувати – все це збуджує інтерес до наукової діяльності, загострює відчуття пошуку, зваблює до дослідницької роботи.

Перші наукові дослідження Юрій Ломсадзе починав ще студентом Московського університету. Дипломну роботу «До парної теорії ядерних сил», виконану під науковим керівництвом академіка М. А. Маркова, він опублікував в

одному з найпрестижніших наукових журналів – «Журнал експериментальної і теоретичної фізики» за 1949 рік. Ця публікація та ряд наступних склали основу його кандидатської дисертації «Про сингулярність електромагнітного потенціалу у вищих наближеннях теорії збурень», яку він успішно захистив у 1954 році [6].

У 1953–1956 рр. на роботу в новостворений вищий навчальний заклад в Ужгород були запрошені молоді працівники, які пройшли чудову школу провідних вузів та академічних науково-дослідних установ. Серед запрошених був і Ю. Ломсадзе. Він приніс у молодий вуз дух високої науки і найактуальніші ідеї тогочасної теоретичної фізики. З того часу і до 1979 року його наукова і педагогічна діяльність нерозривно пов'язана з фізичним факультетом УжДУ та Інститутом теоретичної фізики НАН України. Тут йому вдалося реалізувати неабиякий талант організатора науки, вченого і педагога [6].

З 10 вересня 1955 року його призначають старшим викладачем кафедри експериментальної і теоретичної фізики УжДУ, а через рік – доцентом цієї кафедри.

Кафедра теоретичної фізики заснована в 1956 році. Її засновником і першим завідувачем став кандидат фізико-математичних наук Ю. М. Ломсадзе, випускник Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова. Згодом він захистив докторську дисертацію «Некоторые свойства амплитуды рассеяния в g- и s- плоскостях и возможности их использования», і отримав звання професора на рідній кафедрі [8].

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора фізико-математичних наук Ю. М. Ломсадзе зберігається у фондах Наукової бібліотеки УжНУ.

Найбільша вдячність у переростанні фізичного факультету УжДУ у відомий науковий центр належить його фундаторам: В. О. Шкодї-Ульянову, Ю. М. Ломсадзе, І. П. Запісочному, Д. В. Чепуру. Саме вони, приїхавши в 1953-1956 роках працювати

в молодий вуз, будучи фанатично відданими справі організації наукових досліджень, започаткували два глобальні напрями досліджень: з фізики атома і ядра, з фізики твердого тіла [8].

Кафедра теоретичної фізики впродовж десятиліть спеціалізується на виконанні наукових досліджень у трьох основних напрямках: елементарні частинки, квантова теорія поля, квантова хромодинаміка; атомна фізика; дослідження в області малочастинкових систем [8].

Наукові дослідження Ю. М. Ломсадзе присвячені проблемам фізики високих енергій, теорії елементарних частинок і методологічним проблемам сучасної квантової теорії.

Термін «елементарні частинки» в сучасній фізиці вживається для найменування величезної кількості дрібних частинок матерії, які не є атомами. Як показують дослідження, кількість елементарних частинок досягає 400. Адрони – найчисленніша група елементарних частинок. Природним джерелом різних частинок високих енергій є космічні промені. Тепер частинки високих енергій одержують і за допомогою прискорювачів [4, с.]

Завдячуючи Юрію Мелітоновичу Ломсадзе, Ужгородський університет став традиційним місцем проведення міжнародних і всесоюзних конференцій та шкіл молодих вчених з квантової теорії поля і фізики елементарних частинок. Фанатично відданий справі, він керував науковими семінарами та конференціями, був ініціатором проведення в Ужгороді 18 наукових конференцій та шкіл з теоретичної фізики, філософії, природознавства. У роботі семінарів та конференцій, шкіл брали участь вчені зі світовими іменами з різних вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів колишнього Радянського Союзу – В. О. Фок, Д. Д. Іваненко, А. Б. Мігдал, В. С. Владіміров, Д. В. Ширков, О. Г. Ситенко, Ю. М. Березанський та ін. На засіданнях спалахували палкі і захоплюючі дискусії [6].

Колектив однодумців-теоретиків, з якими можна подискутувати, перевірити свою думку, звичайно ж, не міг обійтись без експериментаторів, бо кожна висунута гіпотеза, теоретичне передбачення рано чи пізно має підтвердитися дослідом. Саме тому Ужгородський університет, зокрема кафедра теоретичної фізики, став місцем багатьох конференцій, семінарів, шкіл всесоюзного й міжнародного масштабу.

За ініціативою Ю. М. Ломсадзе і його активною участю в Ужгородському університеті з 1958 року регулярно проводилася Всесоюзна міжвузівська конференція по квантовій теорії поля і теорії елементарних частинок. Відома популярність ужгородських конференцій – широке обговорення проблем квантової теорії і елементарних частинок з можливістю участі на подібних конференціях молодих фізиків-теоретиків.

Міжвузівська конференція по теорії елементарних частинок, організована кафедрою теоретичної фізики (Ужгород, 11–23 жовтня 1963 р), зібрала близько сотні молодих теоретиків з наукових центрів колишнього Радянського Союзу. Перші дні роботи проходили в рамках семінарів «осінньої школи» у вигляді оглядових доповідей, які супроводжувалися дискусіями. Друга половина занять була присвячена оригінальним повідомленням. Як зазначили організатори, гостинність невеликого закарпатського містечка з широкими можливостями екскурсій по історичним пам'ятним місцям і виноробним господарствам сприяють дружній атмосфері на традиційних ужгородських конференціях [7].

Школа аксіоматичної квантової теорії поля «Осіння школа – 76» вже всьоме проводилася в Ужгороді і зібрала близько 100 учасників не тільки з наукових центрів Радянського Союзу – Москви, Дубно, Ленінграда, Києва, Львова, Мінська та ін., але й ближнього зарубіжжя. Упродовж шести днів було прочитано 30 лекцій і 29 доповідей [1].

У вересні 1974 року в Ужгороді було проведено IX Всесоюзну нараду з фізики елементарних частинок. Сюди

з'їхалося понад 50 вчених з найбільших наукових закладів країни.

Юрій Мелітонович Ломсадзе чимало зробив для популяризації фізичної науки та її престижу. Для учнів старших класів двічі, а то й тричі на місяць Ужгородський відділ теорії дронів Інституту теоретичної фізики АН УРСР разом з Відділом народної освіти і відділом центрального лекторію Товариства «Знання» проводили недільні читання. Цією просвітницькою роботою займалися фізики-теоретики Ю. Ломсадзе, В. Лендел, І. Кривський, О. Сабад, О. Лендел, наукові співробітники З. Торич, В. Келемен, О. Скрипник. Теми цікаві, пізнавальні: «Темний мікросвіт і діалектичний матеріалізм», «Дивовижні властивості елементарних частинок», «Загадка ядерних сил». Кожна тема захоплювала, заворожувала: «Великі машини для дослідження найменших частинок», «Загадкове нейтрино та як його спіймати», «Унітарна симетрія і класифікація елементарних частинок», «Проблеми ядерного синтезу». Під час недільних читань лектори відповідали на всі питання слухачів [2].

Неабияку зацікавленість до наукових досягнень фізичного факультету проявили своїми візитами в Ужгород відомі вчені Англії, Франції, Німеччини, США, Австрії, Угорщини, Словаччини і Чехії, Румунії, Югославії, учасники багатьох міжнародних конференцій, що були проведені на базі фізичного факультету, також із Японії, Канади, Бразилії, Австралії, Індії та багатьох інших країн [8].

Успіхи очолюваних Ю. М. Ломсадзе ужгородських фізиків-теоретиків зацікавили столичних журналістів: що це за «загадкові адрони» і над чим працюють ужгородські вчені? Вони приїхали «на периферію» до Ужгорода знайомитися з Юрієм Мелітоновичем, відділом теорії адронів та його співробітниками. Від ужгородських науковців почули «парадоксальну фразу» – адрони «не можна побачити, але можна пізнати». На чорній дошці – формули, формули і їх дуже

багато. Формули – це ключі до ґрунтовнішого пізнання й розуміння законів фізики елементарних частинок.

До Ужгородського відділу теорії адронів регулярно надходила інформація від радянських та зарубіжних колег. На полицях завжди були свіжі видання українською, англійською та іншими мовами. І навпаки, звідси в наукові центри різних країн надсилалися препринти – попередні відбитки матеріалів з результатами досліджень, які згодом вийдуть у світ у престижних виданнях [2].

Після від'їзду журналістів у науково-популярному журналі для юнацтва «Знання та праця» (1975, № 10, с. 8-9) появилася стаття Ю. Ломсадзе «Як фізики пізнають природу», в якій автор у доступній формі описує, аби зацікавити читача, що найбільше хвилює сучасних природодослідників і над чим працюють ужгородські вчені: «Якщо фізика по праву вважається нині авангардом природознавства, то фізика частинок високих енергій є її передовим ешелонем. Представники цієї галузі науки намагаються проникнути в таємниці мікросвіту, прокладають дорогу в невідоме і пізнають її. Фізика частинок середніх і низьких енергій досліджує ті явища, які ніби залишаються поза увагою першопрохідців. Решта ж численних напрямів у фізиці мають на меті поставити наукові відкриття на службу виробництву.

Ще в недалекому минулому вважалося, що «найдрібнішими цеглинками» Всесвіту є атоми хімічних елементів. Але фізика продовжувала досліджувати все нові й нові об'єкти – мізерно малі і гігантської величини, ті, що знаходяться на фантастично далеких віддальх, і ті, що рухаються з неймовірною швидкістю. У цьому й полягає суть і величезне значення роботи фізиків-експериментаторів звиряти теоретичні передбачення з результатами досліджень» [3].

Ю. М. Ломсадзе був редактором «Наукових записок УжДУ», «Доповідей та повідомлень Ужгородського університету». В 1962 році вийшов з друку перший в історії закарпатської фізики навчальний посібник з грифом МВ і ССО

СРСР Ю. Ломсадзе «Теоретико-групповое введение в теорию элементарных частиц». Мета книги – підготувати читача з мінімальним багажем знань до основного курсу сучасної теорії елементарних частинок – теорії квантових полів. Автор зазначає, що вона може бути корисною також людям, які цікавляться фізикою елементарних частинок, але не вибрали цю захоплюючу науку своєю спеціальністю [5].

Проводячи велику науково-дослідну роботу, Ю. М. Ломсадзе приділяв також значну увагу і педагогічній діяльності, і розв'язанню науково-організаційних питань, підготовці молодих науковців. Серед тих, хто зростав під його безпосередньо науковим керівництвом – 7 докторів і понад 60 кандидатів наук. За порівняно малий проміжок часу йому вдалося створити в Ужгороді дійову школу фізиків-теоретиків, яка є невеличкою гілкою могутнього наукового дерева – школи всесвітньо відомого фізика-теоретика, видатного математика, академіка М. М. Боголюбова, тодішнього директора славнозвісного Об'єднаного інституту ядерних досліджень (м. Дубна) [6].

Юрій Мелітонович в одному із журналів для юнацтва навів цитату німецького філософа-матеріаліста Карла Маркса, що «в науці немає стовпової дороги, тільки той зможе досягти її сяючих вершин, хто, не боячись втоми, пробиратиметься по її кам'янистих стежках». Ці слова стали дороговказом для тих, хто вирішив присвятити своє життя пізнанню таємниць природи.

Результатами вагомої плідної науково-дослідної діяльності Ю. Ломсадзе стали опубліковані ним українською, російською, англійською мовами понад 200 наукових праць. З деякими його публікаціями користувачі можуть ознайомитися у відділі періодики Наукової бібліотеки УжНУ.

Перші публікації Ю. Ломсадзе з'явилися в університетських «Наукових записках», в «Докладах и сообщениях» УЖДУ, матеріалах конференцій та ін. Наводимо приклади перших наукових розвідок вченого:

- Ломсадзе Ю. М. Об одной попытке обобщения современной квантовой теории. Научные записки. 1957. Т. 18. С. 95–100.

- Ломсадзе Ю. М. О сингулярности потенциала в парных теориях. Научные записки. 1957. Т. 18. С. 101–107.

- Ломсадзе Ю. М. Эффективный метод расчета S-матрицы в квант теории полей. Научные записки. 1957. Т. 18. С. 155–175.

- Ломсадзе Ю. М. О возможных вариантах теории β -распада : тезисы докл. Всесоюз. межвуз. конф. по квантовой теории полей и теории элементарных частиц (Ужгород, 2–6 окт., 1958). Ужгород, 1958. С. 23–24.

- Ломсадзе Ю. М. О технике расчета по новому методу «сильной» связи в теории квантовых полей. Доклады и сообщения УжГУ. Серия физ.-матем. наук. 1960. № 3. С. 25–31.

- Ломсадзе Ю. М. О сущности теории квантованного «поля амплитуды вероятности». Доклады и сообщения УжГУ. Серия физ.-матем. наук. 1960. № 3. С. 15–17.

- Ломсадзе Ю. М. Замечания к теории квантованного «поля амплитуды вероятности». Доклады и сообщения УжГУ. Серия физ.-матем. наук. 1961. № 4. С. 9–14.

- Куштан В. И., Ломсадзе Ю. М. О теории обобщенных функционалов. Доклады и сообщения УжГУ. Серия физ.-матем. наук. 1961. № 4. С. 116–121.

- Ломсадзе Ю. М. К проблеме перенормируемости слабых четырех-фермионных взаимодействий. Доклады и сообщения. Серия физ.-матем. и ист. наук. 1962. № 5. С. 66-69.

- Ломсадзе Ю. М. О возможности выявления и использования аналитических свойств амплитуды рассеяния в кватернионном 4-пространстве. Доклады и сообщения. Серия физ.-матем. и ист. наук. 1962. № 5. С. 69–72.

Подальші публікації видатного фізика з'явилися в престижних фізичних, математичних, філософських журналах: «Вісник АН Української РСР», «Український математичний журнал», «Український фізичний журнал», «Известия высших учебных заведений. Физика», «Журнал экспериментальной и

теоретической фізики», «Ядерная фізика», «Успехи физических наук», «Доклады АН СССР», «Философские науки», «Вопросы философии», «Nuclear Physics», «JETP» та ін.

У 1979 р. Ю. М. Ломсадзе переїжджає з Ужгорода в м. Владикавказ (Північна Осетія, Росія), де стає засновником та першим завідувачем кафедри теоретичної фізики фізичного факультету Північно-Осетинського університету ім. К. Л. Хетагурова. Пропрацювавши шість років на займаній посаді, важко захворів. 11 березня 1988 року Ю. М. Ломсадзе не стало.

Усі свої наукові успіхи та життєві незгоди Юрій Мелітонович ділив зі своєю дружиною Оленою, яка підтримувала чоловіка у реалізації його наукових і педагогічних поглядів. Вона повсякденно турбувалася про здоров'я Юрія Мелітоновича, слідкувала за організацією зручного побуту, цікавого дозвілля для всієї сім'ї тощо, всіляко сприяючи його науковій діяльності. Олена Дмитрівна Ломсадзе стояла у витоків заснування бібліотеки Ужгородського університету, була однією з її перших бібліотекарів. Освічена, надзвичайно начитана, племінниця Петра Лінтура – українського фольклориста, літературознавця, вона була закохана в художнє слово. Вміла говорити грамотно, переконливо. Її цікаві, захоплюючі виступи на бібліотечних зібраннях колеги запам'ятовували надовго. Працювала у читальній залі, видавала сотні книжок студентам фізичного та хімічного факультетів. У 1979 році разом з Юрієм Мелітоновичем виїхала в м. Владикавказ (Північна Осетія), але не забувала про своїх колег-бібліотекарів, яким писала листи, схожі на справжні літературно-художні твори. Після смерті Юрія Мелітоновича Олена Дмитрівна повернулася в Ужгород.

Постать Юрія Мелітоновича Ломсадзе входить до плеяди найвідоміших фізиків Закарпаття, таких, як І. П. Запісочний, В. О. Шкода-Ульянов, Д. В. Чепур, М. В. Братійчук та ін. Ім'я Юрія Мелітоновича Ломсадзе беззаперечно можна вважати одним із перших в цій когорті.

Список бібліографічних посилань

1. Ломсадзе Ю. М., Кривський І. Ю. Аксиоматична квантова теорія поля. Осіння школа-76 в Ужгороді. *Вісник Академії наук Української РСР*. 1977. № 7. С. 93–94.
2. Карпаш В., Шугай О. Ці загадкові дрони. *Знання та праця*. 1975. № 3. С. 1–3.
3. Ломсадзе Ю. Як фізики пізнають природу. *Знання та праця*. 1975. № 10. С. 8–9.
4. Кучерук І. М., Горбачук І. Т. Загальний курс фізики. У 3-х т. Т. 3 / за ред. І. М. Кучерука. 2-ге вид., виправ. Київ : Техніка, 2006. С. 480–483.
5. Ломсадзе Ю. М. Теоретико-групповое введение в теорию элементарных частиц. М. : Высшая школа, 1962. 183 с.
6. Лазур В. Ю. До 85-річчя з дня народження професора Ю. М. Ломсадзе (1924–1988). *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Фізика*. Ужгород, 2009. Вип. 25. С. 231–234.
7. Іваненко Д., Ломсадзе Ю. Конференція по теорії елементарних частиц (Ужгород, 14 – 23 окт. 1963 г.). *Успехи фізических наук*. 1964. Т. 83, вып. 1. С. 190–196.
8. Шимон Л. Л. Становлення наукових досліджень на фізичному факультеті Ужгородського державного університету (1950–1995 роки). Ужгород, 1996. 20 с.
9. Шманько І. І. Ломсадзе Юрій Мелітонович. *Шманько І. І. Фізика Закарпаття*. Ужгород : Мистецька лінія, 2000. С. 46–47.

Referens

1. Lomsadze, Yu. M., Kryvskyy, I. Yu. (1977). Aksiomatychna kvantova teoriya polya [Axiomatic quantum field theory]. Osinnya shkola-76 v Uzhhorodi. *Visnyk Akademiyi nauk Ukrayinskoyi RSR*, 7, 93–94 [in Ukrainian].
2. Karpash, V., Shuhay, O. (1975). Tsi zahadkovi drony [These mysterious drones]. *Znannya ta pratsya*, 3, 1–3 [in Ukrainian].

3. Lomsadze, Yu. (1975). Yak fizyky piznayut pryrodu [How physicists learn about nature]. *Znannya ta pratsya*, 10, 8–9 [in Ukrainian].

4. Kucheruk, I. M., Horbachuk, I. T. (2006). Zahalnyy kurs fizyky [General course of physics]. U 3 t. T. 3 / za red. I. M. Kucheruka. 2-he vyd., vprav. (pp. 480–483). Kyiv : Tekhnika [in Ukrainian].

5. Lomsadze, Yu. M. (1962). Teoretyko-hruppovoe vvedenye v teoryyu elementarnykh chastyts [Theoretical group introduction to the theory of elementary particles]. M. : Vysshaya shkola [in russian].

6. Lazur, V. Yu. (2009). Do 85-richchya z dnya narodzhennya profesora Yu. M. Lomsadze (1924–1988) [To the 85th birthday of Professor Yu. M. Lomsadze (1924–1988)] *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser. Fizyka*. Uzhhorod, 25, 231–234 [in Ukrainian].

7. Yvanenko, D., Lomsadze, Yu. (1963). Konferentsyya po teoryu elementarnykh chastyts (Uzhhorod, 14 – 23 okt. 1963 h.) [Conference on the Theory of Elementary Particles (Uzhhorod, October 14-23, 1963)]. *Uspekhy fizycheskykh nauk*, Vol. 83, Issue 1, 190–196 [in russian].

8. Shymon, L. L. (1996). Stanovlennya naukovykh doslidzen na fizychnomu fakulteti Uzhhorodskoho derzhavnoho universytetu (1950–1995 roky) [Development of scientific research at the Faculty of Physics of Uzhgorod State University (1950–1995)]. Uzhhorod [in Ukrainian].

9. Shmanko, I. I. (2000). Lomsadze Yuriy Melitonovych [Lomsadze Yury Melitonovych]. In *I. I. Shmanko. Fizyky Zakarpattya* (pp. 46–47). Uzhhorod : Mystetska liniya [in Ukrainian].

Nataliia Hunko,
Lead Librarian
Scientific Library,
Uzhhorod National University

ORCID: 0000-0002-6746-8172

e-mail: sub-phchlit@uzhnu.edu.ua

Oksana Hulyanich,

Head of Sector

Scientific Library,

Uzhhorod National University

ORCID: 0000-0002-2342-4338

e-mail: oksana.goulianich@uzhnu.edu.ua

**LOMSADZE IS AN OUTSTANDING SCIENTIST-
THEORETICAL PHYSICIST, FUNDER OF SCIENTIFIC
RESEARCH AT UZHGOROD UNIVERSITY: TO THE
100TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH**

Abstract. The article examines the life path and scientific activities of Yurii Melitonovych Lomsadze – an outstanding scientist, theoretical physicist, lecturer, founder of the Department of Theoretical Physics from the first years of the establishment of Uzhhorod University. One of the most important periods of development and formation of theoretical physics in Transcarpathia is associated with the name of Yu. M. Lomsadze. An outstanding theoretical physicist, a bright scientist and teacher, founder of scientific research at the Faculty of Physics of Uzhhorod State University, he became the founder of the Department of Theoretical Physics and the Department of Hadron Theory of the Institute of Theoretical Physics of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. For 25 years, scientific and pedagogical work has been associated with the Faculty of Physics of Uzhhorod University and the Department of Hadron Theory of the Institute of Theoretical Physics of the Academy of Sciences of Ukraine, where Yurii Melitonovych realized his extraordinary talent as a science organizer, scholar and teacher. His style of work contributed to the creation of an extremely productive atmosphere in the creative centers organized with his participation, the scientific prestige of which is still high. It was at his lectures and practical classes, educational and scientific seminars that the scientific biographies of many Uzhhorod physicists were formed.

The scholar's scientific achievements include over 200 scientific papers in prestigious physical, mathematical, and philosophical journals: "Bulletin of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR", "Ukrainian Mathematical Journal", "Ukrainian Physical Journal", "Proceedings of Higher Educational Institutions. Physics", "Journal of Experimental and Theoretical Physics", "Nuclear Physics", "Successes of Physical Sciences", "Reports of the Academy of Sciences of the USSR", "Philosophical Sciences", "Questions of Philosophy", "Nuclear Physics", "JETP", etc. Yu. M. Lomsadze is the author of the first textbook in the history of Transcarpathian physics with the seal of Ministry of Higher and Secondary Specialized Education of the USSR "Group-Theoretical Introduction to the Theory of Elementary Particles". He was the editor of "Scientific Notes of Uzhhorod University", "Reports and Notifications of Uzhhorod University", the organizer and first head of scientific seminars. On the initiative of Yu. M. Lomsadze and with his active participation, well-known and popular All-Union Interuniversity Conferences on Quantum Field Theory and Elementary Particle Theory had been held regularly at Uzhhorod University since 1958. At these conferences there was a broad discussion of the problems of quantum theory and elementary particles with the opportunity for young theoretical physicists to participate.

Keywords: *Yurii Melitonovych Lomsadze, lecturers of Uzhhorod University, theoretical physicists, professors, scientific research, conferences.*

Цитування:

Гулько Н., Гулянич О. Професор Юрій Ломсадзе – видатний вчений фізик-теоретик, фундатор наукових досліджень Ужгородського університету: до 100-річчя з дня народження. *Інформаційна політика пам'яті – виживання, збереження та розвиток українських бібліотек у період сьогодення* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 16 жовт. 2024 р.) / редкол. : М. М. Медведь (відп. ред.) та ін. ; ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», Наук. б-ка. Ужгород, 2024. С. 33–48.

Hunko, N., Hulianych, O. Professor Yurii Lomsadze – outstanding scientist, theoretical physicist, founder of scientific research at Uzhhorod University: on the 100th anniversary of birth. *Information policy of memory – survival, preservation and development of Ukrainian libraries*

Матеріали V науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 16 жовтня 2024 р.)

in the present period : materials of the 5th scientific and research Internet conference (Uzhhorod, Oct. 16, 2024). Vidp. red. M. Medved (pp. 33–48). Uzhhorod [in Ukrainian].